

УДК 378: 81'243

ПОНЯТТЯ ПРО ТЕХНОЛОГІЮ СИСТЕМНОГО ОПАНУВАННЯ СКЛАДОВИМИ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Кіш Надія Василівна

м.Ужгород

У статті розкривається сутність поняття технології системного опанування складовими культури іншомовного професійного спілкування. До них ми відносимо: комунікативний, мовний, стратегічний (діяльнісний), професійно-етичний компоненти. Визначаються підходи до розробки технології, виокремлюються її структурні компоненти.

Ключові слова: формування, культура, іншомовне професійне спілкування, технологія.

Створення моделі сучасного навчально-виховного процесу передбачає вирішення низки актуальних проблем:

- розробку методологічних засад принципово іншої за змістом і сутністю системи організації навчання (педагогічного процесу);
- науково-методичне, технологічне забезпечення реалізації нової моделі підготовки фахівців у ВНЗ;
- розробку і впровадження принципово нового інструментарію діагностики результатів засвоєння знань та оволодіння досвідом практичної діяльності;
- обґрунтування концептуальних засад розробки нових моделей оволодіння досвідом професійної діяльності, тобто вироблення нових підходів до засвоєння досвіду практичної діяльності в умовах, максимально наближених до реальних, а також діагностики засвоєного досвіду.

У відповідності до виокремлених актуальних завдань удосконалення навчально-виховного процесу ми прагнули до створення технології навчання, реалізація якої забезпечувала б сформованість складових культури іншомовного професійного спілкування. Тим більше, що формування культури іншомовного професійного спілкування у майбутніх інженерів уможлиблює сукупність організаційно-управлінських методів і форм навчання об'єднати у цілісне утворення, яке за ознаками можна класифікувати як технологію. Її призначення полягає у системному опануванні складовими культури іншомовного професійного спілкування.

Сьогодні, в зв'язку із інноваційними змінами у освітній галузі часто говорять про технологізацію – процес, для якого визначальними є прогнозованість, діагностичність, алгоритмізованість, системність, гнучкість і мобільність у досягненні освітніх цілей.

Теоретичний аспект проблеми визначення сутності пе-

дагогічної технології розкривають у своїх дослідженнях науковці І.Бех, А.Василіюк, Ю.Васьків, І.Дичківська, Н.Дудник, С.Карпенчук, М.Касьяненко, А.Нісімчук, О.Падалка, І.Підласий, О.Пехота, Г.Селевко, О.Шпак, М.Чепіль. Окремі аспекти використання педагогічних технологій у професійно-педагогічній діяльності розкриваються у роботах О.Виговського, В.Вулканова, Е.Грюнеліуса, М.Гудзика, В.Даниленко, О.Дороніної, О.Іонова, М.Малишко, А.Фурмана та ін.

Аналіз та узагальнення окремих із визначених досліджень [2], [7-12], [15] дозволяє констатувати, що у педагогіці "технологія" визначається як напрям діяльності, метою якого є підвищення ефективності освітнього процесу, гарантоване досягнення запланованих результатів навчання.

Історично поняття "технологія" у значенні науки про майстерність виникло у зв'язку з технологічним прогресом. Найзначущим воно є у виробничій діяльності, де технологія тлумачиться як сукупність знань про способи і засоби оброблення матеріалів, мистецтво володіння процесом. Технологічний процес завжди передбачає чітку послідовність операцій з використанням необхідних засобів (матеріалів, інструментів) за певних умов.

Провідним у будь-якій технології вважається детальне визначення кінцевого результату і точне його досягнення, тобто завершальним результатом використання технології є продукт із заданими властивостями.

У попередніх дослідженнях нами було обґрунтовано поняття культури іншомовного професійного спілкування (у подальшому використовуємо КІПС – *прим. К.Н.*), визначено його складові [3], розкрито соціокультурний аспект формування КІПС [4], психолого-педагогічні особливості формування КІПС [5].

Але системний підхід до формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів залишався не розробленим.

Мета нашого дослідження полягала у обґрунтуванні підходів до розробки технології системного опанування складовими КІПС.

Одним із перших ідей технологізації навчального процесу оприлюднив Я.А.Коменський, стверджуючи, що школа є "живою типографією", яка "друкує людей". Технологія навчального процесу за Я.А.Коменським має гарантувати позитивний результат навчання.

І.М.Дичківська відмічає, що Я.Коменський розглядав технологізацію як важливий засіб впровадження провідних дидактичних принципів [2, с.59].

Особливістю педагогічної технології є те, що довільним діям вона протиставляє жорсткі алгоритмічні приписи, систему логічно вмотивованих дій, послідовний перехід від елементу до елементу.

Потреба у розробці технологічних конструкцій виникла у зв'язку з ідеєю управління педагогічним процесом, реалізація якої можлива на основі системного підходу.

Методика обумовлюється окремою дидактикою, яка враховує своєрідність змісту освіти і засобів її засвоєння. За змістом поняття “методика” ширше за поняття “технологія”, адже воно включає разом із змістовим інструментальний аспект педагогічного процесу. У межах методики можуть співіснувати різні технології. Отже, методика є окремою теорією, а технологія – алгоритмом її втілення у практику.

Технологія відрізняється від методики відтворюваністю, стійкістю результатів, відсутністю безлічі “якщо...” [15, с.13].

Критерії оцінювання педагогічних технологій покликані за результатами експериментального оцінювання дати відповідь на питання:

- 1) наявність “технологічного інваріанту”;
- 2) забезпечення гарантованого результату;
- 3) актуальність, чи сприяє вирішенню конкретної педагогічної проблеми.

Узагальнюючи різні підходи до визначення сутності педагогічної технології, М.М.Чепіль і Н.З.Дудник відмічають, що педагогічна технологія – це “змістова техніка реалізації системи всіх компонентів педагогічного процесу, спрямована на досягнення поставленої мети; закономірна педагогічна діяльність, яка реалізовує науково-обґрунтований проект навчально-виховного процесу і має вищий рівень ефективності, ніж традиційні методики” [15, с.12]. Окрім того, дослідниці відмічають, що у дидактиці функціонування технології доцільне, оскільки “якість засвоєного матеріалу можна проконтролювати і перевірити... [там само, с.13].

Створюючи проект технології системного опанування складових КІПС, ми ставили перед собою наступні завдання:

1. Визначити складові культури іншомовного професійного спілкування і розробити їх критеріальний опис з метою подальшого діагностування.
2. Визначити етапи формування складових (інваріантна складова технології) і розкрити зміст етапів формування кожної із складових КІПС (варіативна складова технології).
3. Визначити критерії сформованості складових КІПС і розробити адекватну діагностичну схему (засоби діагностики: тестові методики, контрольні завдання, завдання для самостійної роботи, критеріальне оцінювання).

Як відмічає І.О.Татаріна, на сучасному етапі соціального, культурного і науково-технічного розвитку суспільства проблема оволодіння культурою мовленнєвого, в тому числі, іншомовного спілкування постає особливо гостро для будь-якого його члена, незалежно від сфери професійної діяльності. На думку дослідниці це пояснюється тим, що “вимоги, які висуваються суспільством і державою до сучасних спеціалістів, містять у собі, крім відповідного рівня професійної підготовки, наявність умінь грамотно, переконливо й аргументовано висловлювати свої погляди, враховуючи при цьому й думку співрозмовника” [13, с.4].

Як відмічає Т.О.Бутенко, зміст професійного спілкування фахівців інженерного профілю полягає по-перше, у формуванні умінь та навичок професійного спілкування, грамотності письмової мови, яка є важливою у діловому листуванні, по-друге, в обміні інформацією між викладачем та студентом у навчальному процесі, по-третє, у змісті самої інформації, яка є головним чинником отримання і формування знань та умінь студентів. Окрім того, у професійному спілкуванні досить важливим є той

обсяг відповідної інформації: своєчасної, достовірної, повної, зрозумілої – яка в сумі є корисною. Тільки корисна інформація може найбільш засвоюватися і запам'ятовуватися студентами і надалі використовуватися у повному обсязі в навчальній та професійній діяльності [1].

Визначення складових КІПС можливе через розкриття сутності ділового етикету, який охоплює мовленнєву поведінку, вольодіння оптимальною стратегією іншомовної взаємодії.

Мовленнєвий етикет регулює мовленнєву поведінку за допомогою правил і приписів у вживанні тих чи інших стереотипних (кліше) і допустимих мовленнєвих одиниць. Він регулює вибір тих чи інших вербальних і невербальних засобів у конкретній ситуації і обставині для конкретного партнера по спілкуванню. Тобто мовленнєвий етикет – це стилістичні клішеформовані формули, що дозволяють налагоджувати взаємодію, розпочати спілкування і підтримувати його на належному рівні.

Структура мовленнєвого етикету складається із стереотипів – мовних конструкцій, що повторюються дуже часто і використовуються у типових ситуаціях. До них відносять і кліше. Наприклад:

Darf ich mich danach erkundigen?
Ich bitte Sie um Ihre perscnliche Hilfe.
Erlauben Sie, dass ich Sie einlade....
Darf ich Sie einladen?
Darf man Sie einladen?

Поняття мовного етикету пов'язане із діловою етикою, яка відноситься до правил і норм поведінки партнерів по спілкуванню у відношенні один до одного. Він відрізняється від мовного тим, що у процесі відкриття і ведення тієї чи іншої справи з партнерами іноземцями (це торкається також партнерів-співгромадян) дотримання процедури ділового етикету забезпечує успішність проведення міроприємства і спрямовує поведінку комунікаторів на досягнення цілей і наміченого результату. Варто відмітити, що успіх ділових переговорів залежить також від умінь користуватися мовою, манери поведінки та одягу. Умінь користуватися мовою партнера залежить від здатності орієнтуватися на соціокультурні особливості співрозмовника і, залежності від цього вибирати засоби комунікації. Отже успішність ділового спілкування (яке розглядаємо як складову професійного) визначається, крім іншого, розумінням соціокультурного контексту спілкування. Як відмічає Г.О.Китайгородська, “знання контексту не менш важливе, ніж знання мови” [6, с.37].

У діловому спілкуванні на іноземній мові взаємодія учасників і сисема їх відносин носять національно-стереотипний характер [14, с.54]. Вступаючи у діловий контакт партнери є не тільки представниками деякої соціальної категорії (наприклад, інженерно-технічної, інженерно-будівельної галузі), але і носіями мови та культури певної країни, регіону. Кожна лінгвокультурна область має свої правила, ритуали, норми поведінки. Наприклад, певну якість національного характеру. Так у відношенні до німецьких партнерів слід підкреслити, що німецьких підприємців викладки відрізняються чіткістю і аргументованістю.

Так у німецькій культурі ввічливість можна виразити за допомогою стереотипних фраз-кліше, в яких переважають такі граматичні форми, як Konjunktiv. Наприклад:

Waren Sie so freundlich?
Seien Sie so freundlich!
Haben Sie vielleicht kurz Zeit für mich?
Ich machte mich erkundigen, ob ...

Або ще такий приклад. Як звернутися до партнера? Важливо пам'ятати, що в процесі спілкування слід дотримуватись дистанції, яка визначається рангом соціальної позиції.

Guten Tag, Herr \ Frau Shmidt	Дистанція \ Прізвище
Herr Direktor	Дистанція \ Ранг
Sehr verehrte,	Дистанція \безособове
gnädige Frau	офіційне звернення
Hallo, Manfred	Дистанція \ Імя \

Schon, dass ich dich sehe

Довіра

Привітання партнера повинно передувати постановці проблеми. При цьому варто поглянути на партнера дружельно. Між привітанням і запитанням необхідно зробити паузу, для того, щоб він мав можливість відповісти на привітання. Завжди слід проявляти готовність надати допомогу:

Wie kann ich Ihnen helfen? Яка я можу (або, чим) Вам допомогти?

Was kann ich für Sie tun? Що я можу для Вас зробити?

Welche Fragen kann ich Ihnen beantworten? На які ваші запитання я можу відповісти?

Системотвірними факторами у структурі ділового спілкування є наступні: а) система відношень; б) вербальна/невербальна поведінка; в) певний фон, на якому проходить спілкування

Ділове спілкування неповноцінне, якщо відсутній такт і співрозмовники не знають правил поведінки, прийнятих в іншій культурі. Окрім того, культурний фон ділового спілкування значною мірою відрізняється від фону повсякденної комунікації, оскільки він розглядається як сукупність певного вузькоспецифічного професійного середовища.

Таким чином, під культурою іншомовного професійного спілкування розумітимемо інтегральну якість майбутнього інженера, що відображає ступінь його володіння особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови в певних, професійно адекватних ситуаціях спілкування. Культура іншомовного професійного спілкування – це інтегрований показник (сукупність параметрів), що характеризує ступінь володіння іноземною мовою у ситуаціях, що передбачають професійно-фахового вирішення у відповідності до професійно-етичного

кодексу, прийнятого у спілкуванні і поведінці.

Обґрунтування сутності культури іншомовного професійного спілкування уможливило виокремлення наступних наукових підходів: соціокультурний; комунікативний; психолінгвістичний; компетентнісний; аксіологічний; технологічний.

Розкриття кожного із аспектів культури іншомовного професійного спілкування дало можливість визначити складові КІПС. До них ми відносимо: комунікативний, мовний, стратегічний (діяльнісний), професійно-етичний компоненти.

Діагностичність як базова умова існування технології передбачає визначення ознак сформованості компонент КІПС. До них відносимо: спрямованість на взаємодію; володіння знаннями про етику професійного спілкування; засобами спілкування (в тому числі, і професійною термінологією на німецькій мові); технікою спілкування.

Технологія системного опанування складовими КІПС – це сукупність компонентів, до яких відносять (рис. 1):

- визначення мети (цілі);
- визначення актуальності (мотивація)
- етапи формування (цільовий, змістовий, організаційно-діяльнісний, контроль-оцінний, результативний);
- зміст кожного із етапів;
- вибір форм організації навчання та методів формування КІПС;
- добір завдань, адекватних до цілей, форм і методів формування КІПС;
- добір методів і завдань для діагностики сформованості компетентностей.

У структурі технології виокремлюємо технологічні цикли:

Рис.1. Технологічна карта системного опанування складових КІПС

ознайомчий (або базовий), кульмінаційний (основний), підсумковий (або заключний). На ознайомчому рівні студенти з'ясовують мету (ціль), завдання та зміст навчання іншомовному професійному спілкуванню; кульмінаційний (або основний) цикл передбачає засвоєння змісту навчання; підсумковий (або заключний) цикл передбачає визначення, діагностування рівнів засвоєння змісту навчання.

Висновки. Таким чином, обґрунтування поняття технології системного опанування складовими культури іншомовного професійного спілкування дозволило конкретизувати поняття культури іншомовного професійного спілкування, під яким розуміємо інтегрований показник (сукупність параметрів), що характеризує ступінь володіння іноземною мовою у ситуаціях, які передбачають професійно-фахового вирішення у відповідності до професійно-етичного кодексу, прийнятого у спілкуванні і

поведінці.

Розкриття аспектів культури іншомовного професійного спілкування дало можливість визначити складові КІПС. До них ми відносимо: комунікативний, мовний, стратегічний (діяльнісний), професійно-етичний компоненти. Технологія системного опанування складовими КІПС забезпечує сформованість кожного із компонент, виокремлюючи при цьому мету, завдання, зміст формування, а також процесуальну складову: методи, форми, засоби, прийоми і способи навчання та діагностики.

Діагностика як структурний компонент технології передбачає як обґрунтування критеріїв визначення сформованості компонент КІПС так і методів їх діагностування. До них відносимо: спрямованість на взаємодію; володіння знаннями про етику професійного спілкування; володіння засобами спілкування (в тому числі, і професійною термінологією на німецькій мові); во-

лодіння технікою спілкування.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із розкрит-

тям сутності кожного із виокремлених технологічних циклів для

кожного із компонент КІПС.

Література і джерела

1. Бутенко Т.О. Зміст поняття професійного спілкування // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. № 16 [Текст]: збірник наук. пр. Укр. інж.-пед. академія; гол.ред. О.Е.Коваленко. – Х.: УІПА, 2007. – С. 59-64 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <www.library.uipa.kharkov.ua>. – Загол. з екр. – Мова укр.
2. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. / Ілона Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Кіш Н.В. Проблема формування культури іншомовного професійного спілкування студентів – майбутніх інженерів/ Надія Василівна Кіш // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка, соціальна робота. – 2010. – №21. – С.73-75
4. Кіш Н.В. Соціокультурний аспект проблеми формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів / Надія Василівна Кіш // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка, соціальна робота. – 2011. – №23. – С. 48-50
5. Кіш Н.В. Психолого-педагогічні особливості формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів / Надія Василівна Кіш // Вісник Луганського національного університету ім.Т.Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Луганськ: ЛНУ. – 2012. – №5 (240) березень. – Частина І. – С.76-85
6. Китайгородская Г.А. Новые подходы к обучению иностранным языкам / Г.А.Китайгородская // Лингвистика и межкультурная коммуникация.- Изд-во Моск-го ун-та. – 1998. № 1.– С.32-34
7. Кларин М. В. Технология обучения: идеал и реальность /Михаил Владимирович Кларин. – Рига: Эксперимент, 1999. – 180 с.
8. Нісімчук А. Сучасні педагогічні технології: навчальний посібник/ А.Нісімчук, О.Падалка, О.Шпак. – К.: Просвіта, 2000. – 368 с.
9. Освітні технології: навч.-метод. посіб./ За заг. Ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
10. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений /С. А. Смирнов, И. Б. Котова, Е. Н. Шиянов, Т. И. Бабаева и др.; Под ред. С. А. Смирнова. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 544 с.
11. Пометун О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання /О.Пометун, Л.Пироженко. – К.:А.С.К., 2005. – 192 с.
12. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие /Г.К.Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
13. Татаріна І. О. Формування іншомовної комунікативної культури майбутніх учителів засобом педагогічної риторики: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 – “теорія і методика професійної освіти” / Інна Олександрівна Татаріна; Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського. – Одеса, 2005. – 245с.
14. Халеева И.И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи И.И.Халеева. – М.: Высш.шк., 1989. – 236 с.
15. Чепіль М.М. Педагогічні технології: навч. посіб./ М.М.Чепіль, Н.З.Дудник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.

В статті розкривається сутність поняття технології системного оволодіння складовими елементами культури іноземного професійного спілкування. К ним ми відносимо: комунікативний, мовний, стратегічний (діяльнісний), професійно-етический компоненти. Визначаються підходи до розробки технології, виділяються її структурні компоненти.

Ключевые слова: формирование, культура, иноязычное профессиональное общение, технология.

The article reveals the essence of the concept of technology system master elements of foreign culture of professional communication. These we refer: communication, language, strategic (Activity), professional and ethical components. Defined approaches to the development of technology, its distinguished structural components

Keywords: formation, culture, foreign professional communication, technology.